

Маньківская Т. А. Проблема положения учителей Слобожанщины в 1917–1921 гг. в современной украинской историографии.

В статье анализируются научные труды современных украинских исследователей, посвященные истории становления национальной системы образования в период национально-освободительной борьбы 1917–1921 гг. Раскрывается степень научного изучения проблем положения учительства Слобожанщины, особенностей его гендерно-возрастного, социального и национального состава, подготовки, профессиональной организации и роли в развитии школьного образования региона в 1917–1921 гг., определяются перспективы дальнейшего исследования обозначенных проблем.

Ключевые слова: современная украинская историография, учительство, школьное образование, Слобожанщина, национально-освободительная борьба.

Mankivska T. O. The problem of Slobozhanshchyna teachers' standing during 1917–1921 in modern Ukrainian historiography.

Scientific works of modern Ukrainian researchers dedicated to history of national educational system formation during the period of national liberation movement (1917–1921) are analyzed in the article. The degree of scientific investigation of the problem of Slobozhanshchyna teachers' standing, particularities of their gender-age, social and national staff, professional training, trade organization and role in the development of school education in a region during 1917–1921 are discovered; prospects of a further investigation are defined.

Keywords: modern Ukrainian historiography, teachers, school education, Slobozhanshchyna, national liberation movement.

УДК [930.1:070](477)"1948/1951"

I. O. Postyka

УКРАЇНОМОВНА ПРЕСА РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ЖІНОЧИХ РАД В УКРАЇНІ (1948–1951 рр.)

У статті проаналізовані матеріали україномовних газет республіканського значення, в яких розкривається історія діяльності жіночих рад в Україні у 1948–1951 рр. та визначені їх інформативні можливості. Зазначена джерелознавча цінність республіканської преси при вивченні жіночих організацій Радянської України. При вивченні історії діяльності жіночих рад в Радянській Україні значний внесок в історичну науку робить преса, як один з основних видів джерел по цьому питанню. Сьогодні не має спеціальних джерелознавчих досліджень, в яких би аналізувалася україномовна преса як джерело з історії діяльності жіночих рад на Україні у 1948–1951 рр., що і обумовлює актуальність даної статті.

Ключові слова: жіночі ради, жіночі організації, преса, Центральний Комітет, джерелознавча база.

В сьогоденнішніх умовах розбудови української державності важливого значення набуває вивчення історії діяльності жінок у різні історичні епохи. З часу проголошення незалежності України в нашій державі утверджуються демократичні традиції, створюються умови для активної участі жінок в громадсько-політичному та суспільному житті країни. Останнім часом стає очевидно, що політичний і громадський статус жінки в нашій державі змінився. Поступово відбувається переосмислення ролі жінки в суспільстві в цілому.

У вітчизняній історичній літературі аналізу преси радянського періоду присвячені ряд праць таких вчених як М. Чорноморський, І. Маковійчук, І. Крупський, А. Животко та інші. Так, М. Чорноморський у своїй праці "Периодическая печать" [1] класифікував радянську періодику за територіальною ознакою та за видавцями. У цій роботі автор здійснив характеристику складу матеріалів газет та розглянув основні групи матеріалів: передові статті, документальні матеріали, оперативні матеріали, статті, газетна інформація, критика, бібліографія, об'яви та інші. Український учений А. Животко у роботі "Історії української преси" [2], використовуючи архівні матеріали, об'єктивно та всебічно показав, у яких умовах розвивалася періодика України від зародження до Другої світової війни. А. Животко описав і прокоментував пресу, яка виходила за межами України та належала представникам української діаспори. Великого значення для вивчення республіканської преси набуває монографія І. Крупського "Флагман советской печати Украины" [3], де автор досліджував роль республіканської газети "Радянська Україна", розглядав становлення та роль газети в суспільному житті країни. В монографії І. Маковійчука "Преса Радянської України в умовах розвинутого соціалізму" [4] розглянута історія розвитку преси України, визначена її роль у житті суспільства. Проаналізувавши наявну літературу, можна констатувати, що сьогодні ми не маємо спеціальних джерелознавчих досліджень, в яких би аналізувалася україномовна преса як джерело з історії діяльності жіночих рад на Україні у 1948 – 1951 рр., що і обумовлює актуальність даної статті.

Мета статті – проаналізувати матеріали україномовних газет республіканського значення (газети, які належали вищим органам влади України) та визначити їх роль і внесок у формування джерелознавчої бази з даної теми.

Особливу роль у справі активізації участі жінок України у суспільному житті в період Радянського Союзу були покликані виконувати такі жіночі організації, як жіночі ради. Вони створювалися повсюдно: на заводах, на шахтах, у колгоспах, на залізничних вузлах та ін. Ці організації діяли як у великих містах та районах, так і у селах України. Вони були покликані, насамперед, здійснювати пропагандистську агітаційну роботу серед

жінок, створювалися для допомоги у відбудові народного господарства, боротьбі за колективізацію, індустріалізацію. Жіночі ради допомагали у ліквідації неписьменності і малописьменності серед населення, піклувалися про дітей-сиріт, про інвалідів Вітчизняної війни і багатодітних матерів, брали участь у підготовці шкіл до навчального року, крім того жіночі ради займалися благоустроєм вулиць, покращенням житлових умов.

Історія створення та діяльність цих організацій описувалася у пресі республіканського значення (преса, яка розповсюджувалася у всіх областях та належала Центральним органам влади, друкувалася у м. Києві). При детальному дослідженні україномовної преси за 1948–1951 рр. було виявлено чотири газети, які належали Центральним органам влади України: “Радянський селянин”, газета Центрального Комітету КП(б)України, відповідальним редактором якої був О. Сидоренко; “Колгоспник України”, газета органу Міністерства сільського господарства Української РСР, відповідальний редактор С. Щербак; “Радянська Україна”, газета Центрального Комітету КП(б)України, Верховної Ради і Ради Міністрів Української РСР, відповідальний редактор Л. Паламарчук; “Колгоспне село”, газета Центрального Комітету КП(б)України, відповідальний редактор О. Сидоренко.

Газета “Колгоспник України” перестала виходити у червні 1949 р., а “Радянський селянин” у серпні 1949 р. На зміну газети “Радянський селянин” виходить у світ газета “Колгоспне село” у серпні 1949 р., редактором обох газет був О. Сидоренко.

Проаналізувавши центральні газети з даної тематики за 1948–1951 рр., встановлено, що проблематиці присвячено двадцять дві статті (Див. табл. 1).

Таблиця 1. Кількісні показники статей присвячених жіночим радам

Рік видання	“Радянський селянин”	“Колгоспник України”	“Радянська Україна”	“Колгоспне село”
1948	3	3	4	–
1949	1	1	2	1
1950	–	–	1	2
1951	–	–	2	2
Всього статей	4	4	9	5

Найбільшу цінність при вивченні цього питання представляє газета “Радянська Україна”, в якій найбільша кількість статей – 9, рівні інформативні можливості мають газети “Радянський селянин”, “Колгоспник України” та “Колгоспне село”, в яких приблизно рівна кількість публікацій.

Аналіз джерела надходження інформації дозволив класифікувати газетні матеріали за такими групами: повідомлення власних кореспондентів газет; повідомлення національних телеграфних агентств – РТАУ; незалежних авторів; анонімних авторів; секретарів обкомів КП(б)У та інструкторів по роботі серед жінок. У кількісному відношенні ця інформація представлена в таблиці (див. табл. 2).

Таблиця 2. Класифікація авторів статей

Кореспонденти	Кількість статей
Власні кореспонденти	2
РТАУ	5
Незалежні автори	6
Анонімні автори	5
Секретарі обкомів КП(б)У та інструктори по роботі серед жінок	4

Статті республіканських газет поділяються на дві групи: 1) в якій описувалася діяльність жіночих рад в окремих областях; 2) в якій писалися загальні відомості про жіночі ради всієї України в цілому. Зокрема, в газеті “Радянська Україна” описувалася діяльність цих організацій у Запорізькій [5], Чернівецькій [6], Київській [7], Ровенській [8], Харківській [9] областях. Три статті присвячені загальним відомостям про жінок та діяльність жіночих рад по всій Україні [10; 11; 12]. Одна стаття присвячена діяльності жінок Західних областей [13]. В газеті “Колгоспник України” – дві статті [14; 15] присвячені в цілому діяльності різних жіночих рад на Україні, а також належну увагу приділяли Харківській [16] та Одеській [17] області. В газеті “Колгоспне село” загальним відомостям присвячені дві статті [18; 19], а приділено належну увагу Львівській [20], Ізмаїльській [21] області та Закарпаттю [22]. В газеті “Радянський селянин” значна увага приділялася загальним відомостям по Західним областям [23; 24; 25] та детальному розгляду діяльності жіночих рад на Львівщині [26].

Таким чином, статей які мають загальні відомості налічується вісім, про відомості діяльності жіночих рад в окремих областях Української РСР, зокрема Харківська, Одеська, Запорізька, Чернівецька та Київська, налічується – шість, а діяльність жіночих організацій в західних областях описували вісім статей.

Проаналізувавши пресу, можна зробити висновок, що найбільшої та належної уваги всі ці газети приділяли діяльності жіночих рад у західних областях. Хоча в статті “Нарада в ЦК КП(б)У по роботі серед жінок” сказано: “... в західних областях України робота серед жінок поставлена ще незадовільно....В таких областях, наприклад, як Закарпатська, Чернівецька і Тернопільська, навіть не скрізь створені жінделегатські збори і жіночі ради” [13, с.2]. Цим можна констатувати, що даний вибір тематики необумовлений тим, що таких організацій тут було більше, ніж в інших регіонах України.

При дослідженні діяльності жіночих рад на Рівненщині велике значення має стаття В. Бегми “Жінки Ровенщини в боротьбі за п'ятирічку”. В цій статті містяться статистичні дані: “... В області створено 962 жіночі ради, в яких об'єднано 11202 делегатки. При жіночих радах працює 2669 секцій...” [8, с.3]. Що дає право знати про кількість цих організацій у даній області.

При вивченні діяльності жіночих рад на Україні велику цінність має стаття в газеті “Колгоспне село” за 9 грудня 1949 р., автором якої є Є. Гржибовська, інструктор відділу ЦК КП(б)У по роботі серед жінок “Жіночі ради і ради громадських діячок”. У цій статті автор пише: “Понад 30 тисяч жіночих рад працюють на Україні. Вони об’єднують сотні тисяч жінок-активісток, які допомагають партійним і радянським організаціям виконувати народногосподарські й політичні завдання” [19, с.3]. У цій статті наведені також приклади діяльності жіночих організацій в різних регіонах України, а саме: Волинська, Ворошиловградська, Кіровоградська, Станіславська, Львівська області.

У цілому про коло діяльності жіночих рад описано в статті “Радянські жінки – активні будівниці комунізму”. Зокрема в ній написано: “...велику роботу по організаційно-господарському зміцненню молодих колгоспів, комуністичному вихованню жінок проводить під керівництвом партійних органів жіночі ради. Вони дбають про поліпшення культурно-побутових умов, організацію дитячих садків і дитячих ясел у колгоспах, що дає можливість усім жінкам спокійно працювати на збиранні врожаю, молотьбі та хлібозаготівля, догляд посівів технічних культур...” [18, с.1].

У статті “Жінка – активний будівник країни соціалізму” Центральний Комітет КП(б)У визначав ряд невідкладних завдань, які мусять лягти в основу роботи всіх партійних і радянських організацій: “Необхідно рішуче активізувати роботу жіночих рад, забезпечити справжнє партійне керівництво ними, висуваючи на роботу кращих жінок, які виявили себе відданими справі партії...” [24, с.1].

Дослідивши матеріали на шпальтах республіканських газетах, всі статті можна поділити за темами, які вони розглядали (див. табл. 3).

Таблиця 3. Кількісний показник статей за темами

Теми	“Радянський селянин”	“Колгоспник України”	“Колгоспне село”	“Радянська Україна”
Нарада та рішення ЦК КП(б)У	1 стаття	2 статті	–	2 статті
Нарада активу жінок	1 стаття	–	–	1 стаття
Загальні відомості про жінок та про різні жіночі ради в цілому	2 стаття	–	1 стаття	5 статей
Жіночі ради у колгоспах	–	2 статті	4 статті	1 стаття

В таких газетах, як “Радянський селянин”, “Колгоспне село”, “Колгоспник України” статті присвячені роботі жіночих рад у колгоспах, це обумовлюється тим, що ця преса тематична, вона присвячена сільському господарству на Україні. В газеті “Радянська Україна” статті присвячені діяльності жіночих рад як на підприємствах, так і в колгоспах.

При дослідженні діяльності жіночих рад в столиці України слід звернутися до статті О. Калиновської “Райком партії і робота серед жінок” в газеті “Радянська Україна”. В ній авторка розглядала найбільший район Києва – Поділ. В статті сказано, що Подільський райком партії приділяє багато уваги роботі серед жінок. Навколо райкому КП(б)У згуртувався чималий жіночий актив. Райком підібрав 10 позаштатних інструкторів для роботи серед жінок. Ці інструктори читають лекції для жінок на підприємствах і в клубах. Членів жіночих рад райком часто скликає, інструктує, допомагає, вчить працювати.

Наводилися приклади сфери діяльності жіночої ради на швейній фабриці: “Активізувала свою діяльність рада жінок, яку очолює начальник зміни тов. Хайкіна. При раді жінок створені секції – виробнича, побутова, культмасова і по роботі серед жіночої молоді. У кожного члена ради жінок, у кожного члена секції стало багато роботи. Жінки йдуть до них з своїми пропозиціями, скаргами, побажаннями. Треба навести порядок в дитячих закладах фабрики, організувати шкільну кімнату для учнів, зробити дошку пошани, подбати, щоб в цехах були заклики, звернуті до жінок, фотовітрини, які відображають участь жінок у боротьбі за виконання п’ятирічки і багато іншого. Ось скільки знайшлося нових невідкладних справ...” [7, с.3].

Таким чином, значний внесок у розвиток країни зробили жіночі ради, які допомагали сім’ям загиблих воїнів у Великій Вітчизняній війні, багатодітним матерям, допомагали виконувати плани п’ятирічок, які були покладені на плечі радянських людей та багато інших справ. При дослідженні даної теми велику роль має періодична преса України, в якій наводилися відомості про основну діяльність жіночих рад, про їх внесок у будівництво суспільства. Дослідивши пресу республіканського значення, можна констатувати, що на шпальтах цих газет діяльності суспільної організації жінок – жіночим радам – присвячено досить мало статей. За чотири роки всього 22 статті присвячені даній проблемі, але вони мають значний інформативний потенціал, адже тут розглядаються жіночі ради всіх областей Української РСР, тому при вивченні республіканських газет ми маємо уявлення про роботу цих організацій в цілому на всій території України.

Джерела та література

1. Черноморский М. Н. Периодическая печать / М. Н. Черноморский. – М. : Моск. госуд. ист-арх. институт, 1956. – 48 с.
2. Животко А. П. Історія української преси / А.П. Животко. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
3. Крупский И. В., Цьох И. Т. Флагман советской печати Украины / И. В. Крупский, И. Т. Цьох. – Львов : Свит, 1990. – 176 с.
4. Маковійчук І. М. Преса Радянської України в умовах розвинутого соціалізму / І. М. Маковійчук. – К. : Наукова думка, 1978. – 230 с.
5. Патріотичні діла жінок Запоріжжя // Радянська Україна. – 1951. – № 108. – С. 1
6. Васильєва А. Жінки відродженого краю / А. Васильєва // Радянська Україна. – 1950. – № 238. – с. 3

7. Калиновська О. Райком партії і робота серед жінок / О. Калиновська // Радянська Україна. – 1948. – № 262. – С. 3
8. Бегма В. Жінки Ровенщини в боротьбі за п'ятирічку / В. Бегма // Радянська Україна. – 1948. – № 183. – С. 3
9. Обласні наради жінок-активісток // Радянська Україна. – 1948. – № 152. – С. 3
10. Республіканська нарада з питань роботи серед жінок // Радянська Україна. – 1951. – №116. – С. 1
11. Луговиківна М. Активістки / М. Луговиківна // Радянська Україна. – 1949. – № 289. – С. 2
12. Сміливіше висувати жінок на керівну роботу // Радянська Україна. – 1949. – № 284. – С. 1
13. Нарада в ЦК КП(б)У по роботі серед жінок // Радянська Україна. – 1948. – № 3. – С. 2
14. Про заходи поліпшення роботи серед жінок на Україні // Колгоспник України. – 1948. – №50. – С. 1
15. Нарада в ЦК КП(б)У по роботі серед жінок // Колгоспник України. – 1948. – №3. – С. 1
16. Гальперіна М. Жіноча рада колгоспу / М. Гальперіна // Колгоспник України. – 1949. – №29. – С. 3
17. Жіноча рада колгоспу // Колгоспник України. – 1948. – № 74. – С. 4
18. Радянські жінки – активні будівниці комунізму // Колгоспне село. – 1950. – №136. – С.1
19. Гржибовська Є. Жіночі ради й ради громадських діячок / Є. Гржибовська // Колгоспне село. – 1949. – № 77. – С. 3
20. Єфімова О. Жіноча рада колгоспу / О. Єфімова // Колгоспне село. – 1951. – №198. – С. 2
21. Маслобойщикова О. Активістки / О. Маслобойщикова // Колгоспне село. – 1950. – № 202. – С. 2
22. Ходак О. Патріотки / О. Ходак // Колгоспне село. – 1951. – №47. – С. 2
23. Андрієнко Т. Жінки – агітатори / Т. Андрієнко // Радянський селянин. – 1949. – № 36. – С. 2
24. Жінка – активний будівник країни соціалізму // Радянський селянин. – 1948. – № 50. – С. 1
25. Нарада в ЦК КП(б)У по роботі серед жінок // Радянський селянин. – 1948. – №2. – С. 3
26. Нарада активу жінок Львівщини // Радянський селянин. – 1948. – № 7. – С. 1

Постыка И. А. Украиноязычная пресса республиканского значения про деятельность женских советов в Украине (1948–1951 гг.)

В статье проанализированы материалы украиноязычных газет республиканского значения, в которых раскрывается история деятельности женских советов на Украине в 1948–1951 гг. и определены их информационные возможности. Указана источниковедческая ценность республиканской прессы для изучения женских организаций Советской Украины. При изучении деятельности женских советов в Советской Украине значительный вклад в историческую науку делает пресса, как один из основных видов источников по этому вопросу. Сегодня нет специальных источниковедческих исследований, в которых анализировалась украиноязычная пресса как источник по истории деятельности женских советов на Украине в 1948–1951 гг., что подтверждает актуальность данной статьи.

Ключевые слова: женские советы, женские организации, пресса, Центральный Комитет, источниковедческая база.

Postyka I. A. Ukrainian press of republican significance about the activities of women's soviets in Ukraine (1948–1951).

The materials of the Ukrainian language newspapers of republican significance that uncover the history of the women's councils activities in Ukraine during the period of 1948–1951 and their informational facilities have been estimated as well as analyzed in the article. The sourcestudying value of the republican media press for investigating the women's organization of Soviet Ukraine are determined. A valuable contribution to the studying of the history of women's radas' activities in Soviet Ukraine has been made by the printed press as one of the main sources concerning this problem. Today there is no special source-studying investigations with analyzing of the Ukrainian-speaking printed press as a source of the history of women's radas' activities in Ukraine during the period of 1948–1951. This fact provides the topicality of the present article.

Keywords: women's councils, women's organizations, the press, Central Committee, the base of source study.

УДК 327(477/438):930.2

Н. М. Чорна

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ У РАМКАХ ЄВРОРЕГІОНІВ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Здійснено історіографічний аналіз наукових праць, тією чи іншою мірою дотичних до проблеми українсько-польської взаємодії у рамках єврорегіонів "Карпатський" та "Буг". Розглянуто підходи до оцінки ефективності співпраці двох держав. Визначено чинники, впливом яких вчені обґрунтовують характер діяльності єврорегіонів та міру заангажованості України і Польщі у ній. З'ясовано міру наукового обґрунтування проблеми, вказано на необхідність її подальшого вивчення.

Ключові слова: Україна, Польща, транскордонне співробітництво, єврорегіони, історіографія.

Важливим аспектом сучасних українсько-польських взаємин є транскордонне співробітництво. У світлі оголошеного нашою державою курсу на європейську інтеграцію, взаємини з прикордонними регіонами Польщі розглядаються як ефективний засіб прискорення вступу України до ЄС, а відтак, викликають стійкий дослідницький інтерес та незмінно перебувають у полі зору науковців.

Доробок з проблеми, репрезентований великою кількістю наукових праць, невпинно поповнюється новими дослідженнями. Прикметною рисою історіографічного процесу є регулярне проведення тематичних наукових та науково-практичних конференцій і "круглих столів". Про значимість для нашої держави транскордонного співробітництва з Польщею свідчить оформлення в Україні низки спеціальних наукових осередків, безпосередньо зайнятих вивченням проблеми.